

Kultur

Kulturchef Lisa Irenius, Bitr kulturchef och nyhetschef Anders Q Björkman, Idé- & samtidsredaktör Elsa Westerstad, Redaktör kulturdebatt Essy Klingberg kulturdebatt@svd.se, Utvecklingsredaktör Madelaine Levy, Kritikredaktör Anna Ångström scen@svd.se, Litteraturredaktör Josefin de Gregorio litteratur@svd.se, Film- och tv-redaktör Elias Björkman film@svd.se, Musikredaktör Knut Brunnberg musik@svd.se, Konstredaktör Clemens Poellinger konst@svd.se

St Pauls kyrkan på Södermalm i Stockholm har byggts om för att inrymma Stadsmissionens verksamhet. Foto: Johan Dehlin

Radhusprojektet Tolv hus i Malmö är nominerat till Kasper Salin-priset. Foto: Dancingcameras.com

Merkurhuset i Göteborg är nominerat till Kasper Salin-priset. Foto: Mikael Olsson

Kreativ arkitektur kan öppna öde kyrkorum för ny användning

Vad ska man göra med de allt tommare kyrkorna? Ett sätt att åter göra dem relevanta är att öppna kyrkorum för ny användning. Ett sådant projekt – St Pauls kyrkan i Stockholm – har nu nominerats till Kasper Salin-priset.

Hur håller vi vårt kulturarv levande, utan att fastna i ett formalistiskt bevarande eller en utarmande exploatering? Vad i det historiska byggnadsarvet är egentligen av vikt? Frågan berör många av de pågående debatterna kring våra gemensamma rum, och är uppenbarligen för stor för att enkelt besvaras. Desto bättre att den kan gestaltas och undersökas genom faktiska exempel på kulturarvets omläsningar och omdaningar. Två sådana, båda kyrkliga, har nu aktualiserats genom att nomineras till Kasper Salin-priset – Sveriges arkitekters pris till byggnadsverk av hög arkitektonisk kvalitet. Det första exemplet är St Pauls kyrkan, den tidigare metodistkyrkan från 1876 vid Mariatorget i Stockholm, som nyligen byggts om och öppnat upp på nytt under

namnet Mötesplats Mariatorget. I Stadsmissionens regi har kyrkan blivit till en mötesplats där den sociala verksamheten står i centrum, med ett storkök, ny scen, kafémöblering och ett tillskott av nya rum. Ombyggnaden är både radikal och följsam. Som ett nytt arkitektoniskt rum i staden kan den obemärkt glida förbi, men som ett förhållningssätt till kulturarvet pekar den ut en väg framåt. Utanför kyrkan finns ett nytt torg som leder upp till entrén, diskret placerad på sidan. Tröskeln in är låg. När jag smet in på kaffe häromdagen var kön till serveringen lång. Tomhjänt satte jag mig i kyrksalen i stället, på den sista lediga stolen i den fullsatta kafémöbleringen. Mannen intill blev uppgad av mitt sällskap och delade med sig av tips på

Stockholms övriga utbud av gratis paj, spelningar och gemenskaper. Då och då avbruten av andra besökares hälsningar. Kyrksalen har blivit byggnadens sociala nav. Den har kvar sin höjd, men krympt i sidled för att ge plats åt gallerier i två plan med nya, mindre rum. Man kan smyga upp en våning och blicka ner över salarna. Spår av det högtidliga finns kvar i väggarna, men har fått ge efter för det ombonade, inte minst genom möbleringen. Ombyggnaden är omfattande, men vad som är tillagt är inte alltid avläsbart. Historiska byggnadselement har flyttats på och byggts om. Det finns nya element som kopierar originalet och dess rytm, medan andra blir till kontraster, som kyrksalens nybyggda väggar som likt kulisser sänkts ner. Helheten skapar en teatral

känsla, med mötet, ritualen och skådespelet i centrum. Ombyggnaden, ritad av arkitektkontoret Spridd, möjliggör en förändrad användning av kyrkans rum, med ett bearbetat materiellt kulturarv som fond, och med kulturmiljölagen som styrande ramverk. Just här, i den tidigare frikyrkan, var kulturmiljölagens

”

I Stadsmissionens regi har kyrkan blivit till en mötesplats där den sociala verksamheten står i centrum, med ett storkök, ny scen, kafémöblering och ett tillskott av nya rum.

rörelsemån något större än i Svenska kyrkans bestånd. Ändå har ombyggnaden väckt stort intresse från andra församlingar. Den svarar nämligen mot en utmaning som allt fler av landets församlingar står inför, påskynad av både separationen från staten och det minskande antalet kyrkobesökare. För att överleva ekonomiskt måste församlingarna ta sig an sitt fastighetsbestånd, göra sig av med det eller göra de allt tommare kyrkorna relevanta genom att öppna upp rummen för andra sorters användning. Det andra exemplet, Hage, verkar utifrån en vidsträckt horisont, och prövar kyrkans roll i ett större samhällsbyggande. Hage är beställt av domkyrkan i Lund som del i deras bostadsområdesutveckling på egen mark i Brunnshög. En bit av det ännu öppna fältet har ramats in längs tre sidor med en mur av återbrukat tegel, och besätts med honungsört och klöver. Platsens fjärde sida står öppen mot öst, med ett långbord under tak redo att tas i besittning. Det

De kan få Kasper Salin-priset

Fyra byggnadsverk nomineras till Kasper Salin-priset, Sveriges Arkitekters utmärkelse för årets bästa byggnad.

Hage i Råängen, Lund

Uterummet Hage består av en mur samt ett skärmtak över ett långt bord invid en blommande äng. Det är startskottet för en ny stadsdel i Brunnshög. Arkitekt är Brendeland og Kristoffersen, beställare Lunds domkyrka.

Merkurhuset, Göteborg

Reklambyrån Forsman & Bodenfors har byggt sitt

eget huvudkontor på en tomt i Göteborg, centralt belägen men på en ganska ödslig plats. Arkitekt är Bornstein Lyckefors Arkitekter (numera Olsson Lyckefors Arkitektur).

Mötesplats Mariatorget, Stockholm

S:t Paulskyrkan i centrala Stockholm har byggts om för att inrymma Stadsmissionens verksamhet. Den tidigare stängda tomten har öppnats mot intilliggande offentliga stads- och parkrum. Arkitekt är Spridd, beställare Stock-

holms stadsmission.

Tolv hus, Malmö

Radhus i stadsdelen Sorgenfri i Malmö, där arkitektkontoret även har fungerat som byggherre. Arkitekt och beställare är Förstberg Ling. Vilken byggnad som vinner årets pris avslöjas på Arkitekturgalans prisutdelning måndag den 13 mars, på Lisebergsteatern i Göteborg.

Juryen har bestått av arkitekterna SAR/MSA Christer Malmström, Einar Rodhe och Helena Tallius Myhrman tillsammans med Stina Johansson.

här är en trädgård för områdets framtida invånare, och nuvarande besökare. Ett drömskt utsnitt av en grönskande äng, ett precist hantverk och en symbolisk handling där det gemensamma rummet är det första som byggs.

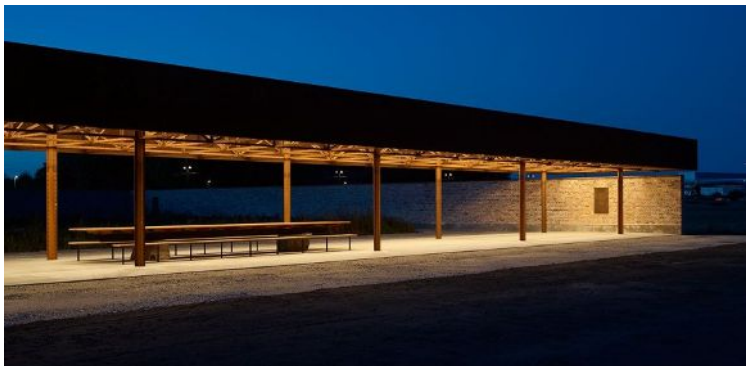
Det är ritat av arkitekterna Brendeland og Kristoffersen och är del i en serie nedslag av konstnärer och arkitekter som inleder förändringsarbetet på plats, projektlett av arkitektkontoret White och curatorn Jes Fernie. Det är också en berättelse om platsen, om värdena som kommer att prioriteras och om ett bostadsområde som byggs med siktet inställt på ett tusenårsperspektiv. Det är en förförlisk berättelse, som förhoppningsvis förpliktigar.

I sin enkelhet, och hitintills ensamhet, närmar sig Hage det

andaktsfulla, med långbordet som bilden av en delad måltid. I Mötesplats Mariatorget blir den bilden i stället högst konkret – vid mitt besök i formen av stekt strömming och potatismos, för 20 kronor eller mer efter förmåga. Båda projekten, Mötesplats och Hage, öppnar upp nya rum i staden och söker ett samhällsbyggande som bjuder in och provar nya vägar, med ett levande kulturarv som fond och horisont. Från olika perspektiv, och skalor, framhåller de båda utforskande kontinuitet framför ett formalistiskt bevarande.

Joanna Zawieja

Joanna Zawieja är arkitekt och arkitekturkritiker.

Uterummet Hage, som är beställt av domkyrkan i Lund, består av en mur samt ett skärmtak över ett långt bord invid en blommande äng och är startskottet för en ny stadsdel i Brunnshög utanför Lund. Foto: Peter Westrup

Louise Glück (född 1943) tilldelades 2020 års Nobelpris i litteratur. Hon är en amerikansk poet och författare, och introducerades på svenska för första gången 2017. Foto: Katherine Wolkoff

Excentrisk bagatell man blir genuint glad av

Litteratur | Prosa
Marigold och Rose.
En berättelse
av Louise Glück
Övers: Jonas Brun
73 s. Råmus

När Nobelprisvinnaren Louise Glück skriver en roman ur två spädbarns perspektiv är det absurdistiskt och fullt av språkglädje. Sebastian Lönnlöv muntras upp av en välskriven bagatell.

Det brukar sägas att författare som fått Nobelpriset drabbas av svår skrivkramp – och det är inte särskilt svårt att tänka sig att en sådan upphöjelse kan leda till prestationsångest. Men Louise Glück, som 2020 tilldelades både Nobelpriset i litteratur och Tranströmerpriset, verkar ha klarat sig undan förbannelsen; under 2022 gav hon ut både en diktsamling och ett skönlitterärt prosaverk.

Diktsamlingen, ”Vinterrecept från kollektivet”, utkom på svenska redan i september förra året. Stewe Claeson och Jonas Brun, som båda dessförinnan hade översatt tre Glück-diktsamlingar var, samarbetade då för första gången som en duo. Prosaverket ”Marigold och Rose”, som nu är färskt från tryckpressarna, har däremot Jonas Brun som ensam översättare.

Att som förlaget kalla ”Marigold och Rose” för Glücks första prosabok är egentligen inte helt sant, eftersom hon tidigare har publicerat två essäsamlingar som hittills inte har översatts. Utan att helt gå vilse i genrernas snårskog, för att reda ut ifall essäer främst är skön- eller fack-

litterära, kan vi i vilket fall konstatera att ”Marigold och Rose” är Glücks första *fiktiva* prosaverk.

Just ”fiction” är också det ord som Glück själv har valt för att kategorisera boken, medan den svenska utgåvan kallas ”berättelse”. Den skulle också kunna kallas för en poetisk kortroman, men så här långt kommen i recensionen bör jag kanske hellre gå över till att beskriva vad ”Marigold och Rose” handlar om – och det är en nog så delikat fråga.

I centrum står två tvillingsystar: Marigold, den inåtvända, och Rose, den som behärskar världen. Det udda i upplägget består av att huvudpersonerna är, och under hela bokens förlopp förblir, spädbarn. Trots sin ringa ålder har ett väl utvecklat tanke- och känsloliv, som de dessutom kan uttrycka i ord. Visserligen kan de ännu inte tala, och Marigold – som vill bli författare – är intensivt frustrerad över sin brist på skriv- och läskunnighet, men deras inre världar är inte mindre utvecklade än läsarens.

Något helt verklighetstroget försök att skildra spädbarn inifrån har vi alltså inte att göra med. Snarare är ”Marigold och Rose” en lätt absurdistisk berättelse, med ett hälsosamt mått av humor och enorma mängder av språkglädje. Förutom den originella premiss som huvudpersonernas spädbarnsstatus innebär är Glücks språklekar den stora behållningen – så precisa i all sin enkelhet, och väl utmejslade på svenska tack vare Jonas Bruns tonsäkra översättning:

”Vem tog hand om oss, tänkte Marigold, om mamma var en baby? Men tvillingarna kunde

ännu inte ställa frågor. De fick nöja sig med sådant som föll ner till dem, som duvorna i parken. Ändå, Mamma var det som Marigold kände till bäst, förutom Rose. Men hon kunde inte kalla boken för *Roses barndom*, för Rose hade inte haft någon barndom.

Så lite vi vet, tänkte Marigold igen. Hon bestämde sig för att hon skulle säga det tvillingarna gjorde och sedan skulle hon ändra deras namn till Mamma. Så kan du inte göra, tänkte Rose. Man ska bara säga sanningen. Det är sanningen, tänkte Marigold; det är bara inte verkligt.”

Jag gissar att ”Marigold och Rose” inte kommer att räknas som ett av Louise Glücks främsta verk när litteraturintresserade om femtio eller hundra år blickar tillbaka på hennes gärning. Snarare är det nog hennes poesi, med alla sina lager av mytiskt och självbiografiskt stoff, som kommer att fortsätta stå i centrum.

Därmed inte sagt att Glücks senaste bok bör bortses ifrån, vare sig den kallas för fiktion eller berättelse eller kortroman. ”Marigold och Rose” är helt klart läsvärd, särskilt för alla som uppskattar en experimentell prosa av det slag som de svenska författarna Magnus Florin och Magnus Hedlund har ägnat sina författarskap åt att odla fram.

Men snarare än en riktigt fantastisk bok är detta i slutänden en välskriven, lätt excentrisk bagatell – om än en bagatell man blir genuint glad av.

Sebastian Lönnlöv
litteratur@svd.se